

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

KUBASSEK, János

Orvosvadászok Etiópiában – Mészáros Kálmán és Sáska László / Doctor Hungers in Ethiopia

Eredeti közlés /Original publication:

Rubicon online, n. d.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁSTÁR – 000.002.363

Dátum/Date: 2017. augusztus / August 18.

filename: kubassek_nd_Orvosvadaszok

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

KUBASSEK, János: Orvosvadászok Etiópiában – Mészáros Kálmán és Sáska László / Doctor Hungers in Ethiopia, *AHU MATT*, 2017, **pp. 1–10. old.**, No. 000.002.363, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Az interneten / At the internet

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, két magyar orvostól (Mészáros Kálmán és Sáska László), akik vadásztak is Afrikában, Etiópiában eltöltött éveik felidézése
African studies in Hungary, about two Hungarian physicians (Kálmán Mészáros and László Sáska), who also hunted in Africa, recalling their years spent in Ethiopia

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK-, DOKU-

MENTUM- ÉS ADAT-TÁR / THE FIRST HUNGARIAN FREE
ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS,
STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* Magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára / Writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* Az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött. / The materials in the database are free but access or downloading are subject to registration.

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig. / The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

ORVOSVADÁSZOK ETIÓPIÁBAN – MÉSZÁROS KÁLMÁN ÉS SÁSKA LÁSZLÓ

KUBASSEK, János

Rubicon online, n. d.

Számos vadász eredeti hivatása gyakorlásával tartotta fenn magát Afrika földjén, s szabad idejében saját összekuporgatott jövedelméből hódolt szenvedélyének. Ők azok, akik a leghosszabb időt töltötték a „fekete kontinens”-en, s munkájuk révén a legalaposabb afrikánus ismeretekre tehettek szert. Közülük két orvos vált nemzetközileg ismertté. Mindketten igazi vadászok voltak, akik hónapokig tartó szafarik során barangolták be az Abesszin-magasföld legvadabb, leghozzáférhetetlenebb tájait. Írásaik plasztikus képet festenek a földrész vadvilágáról, emberi, társadalmi viszonyairól, s olykor azokról a háborgató élményekről, melyek szinte hihetetlennek tűnnek a hazai olvasó számára.

Mészáros Kálmán

Gyula, Békés megye, 1894. május 8. – Miskolc, 1971. szeptember 25.

A neves orvos, természetrajzi gyűjtő Gyulán töltötte a gyermekkorát. Családi házuk az Almásy grófok vadaskertjének szomszédságában állt. E környezetben alakult ki a kisgyermekben a természet iránti rajongás. Már középiskolásként nagy érdeklődést tanúsított az állatok, elsősorban a madarak iránt. A budapesti egyetemen szerzett orvosdoktori diplomával a zsebében az első világháború frontjain tett szert sebészi gyakorlatra.

A hadikórházi tapasztalatok később döntő fontosságúnak bizonyultak életében. Gyöngyösön, majd az erdélyi Pecséren körzeti orvosként dolgozott, de az első világháborút követően - miután állását elveszítette - úgy döntött, hogy kivándorol Afrikába.

1924-ben indult Franciaországba, ahonnan az Angkor nevű gőzös fedélzetén folytatta útját. A francia gyarmati fennhatóság alatt álló Dzsibutiban lépett a „fekete kontinens” földjére. Vonattal érkezett meg Abesszínia fővárosába, Addisz-Abebába. Néhány hónapos bizonytalanság után Godzsám tartomány fejedelmének, Ras Hailuhnak az udvari orvosaként kapott alkalmazást. Ezernyi meglepetés és csalódás várt rá, mivel a gyógyító munka legalapvetőbb feltételeit sem biztosították. A fővárosban megígért kórház, orvosi lakás, jól felszerelt háztartás a valóságban egy nyomorúságos sárkunyhóvá zsugorodott össze. Hónapokig nem kapott fizetést. A helybeliek közül többen gyanakvóan, sőt ellenségesen fogadták a disznóólra emlékeztető hajlékban elszállásolt orvosdoktort. Helyzete csak több hónapos erőfeszítést követően javult. A vigaszt és a maradásra való ösztönzést a vadászat lehetősége jelentette számára.

Mészáros Kálmán 9,3-as Mauser puskát használt, s a zebrától a tehénantilopig, az oryksztól az oroszlánig, a kafferbivalytól az elefántig szinte minden nagyvadat puskavégre fogott. Zeis típusú mozigépével rengeteg páratlan felvételt készített. A szafarik során Etiópia szinte minden vidékére eljutott, a higiéniai viszonyok miatt európai ember számára szinte elképzelhetetlen körülmények között.

A legveszélyesebb vállalkozások a megáradt, krokodiloktól hemzsegő folyókon való átkelések voltak. A Kék-Nílus mentén hétköznapi veszedelemnek számított a vízhordóknak az alattomosan támadó krokodilok népes serege. Az egyik krokodilvadászat izgalmas pillanatait így örökítette meg Abesszínia, a vadászok paradicsoma című könyvében:

„Jókor reggel értem a megáradt folyóhoz. Már messziről hallottam a több száz főre szaporodott nagádik, kereskedők éktelen ordítózásait, amint állataikat átúsztatásra biztatják. [...] Leülök egy terebélyes ősfá alá, s figyelem a zajongó embertömeg harcát ezzel a morajló, harsogó, vad folyóval. [...]

Viszi a Kék-Nílus az állatsapatot át a túlsó partra. Most hirtelen sortűz dörren. A túlsó parton fekete pontok bukkannak fel. Krokodilok várnak a zsákmányra. Gyorsan kézbe veszem én is a fegyverem és kezdem löni a vizibestiákat. Jól célzott lövéseink elől lassan-lassan alámerülnek, és utat nyitnak reszkető állatainknak a partraszállásra. [...]

Figyelek előre előttem, a víz szélén, ismét feltűnnek a vízi szörnyetegek. Kissé előrehajolok ringó, labilis csónakomon, nehogy a lövés ereje lefordítson a halált rejtő hullámokba. Lövök. A labilis alkotmány meginog rohantában, de az ár és kísérem erejétől gyorsan egyensúlyt kap. Lövés lövésre dörren. Az óriási sziklafalak által bezárt hegyivadon fokozott dörrenésekkel adja vissza puskám éles csattanását.”

Mészáros Kálmán döbbenet tapasztalta, hogy az átkelés során egy fiatal etiópiai suhancot átkelés közben elragadott egy krokodil. A gyerek három puttony mézet akart eladni Addisz Abebában, s az is odaveszett. Az orvos meg volt győződve arról, hogy az útitársak jobban sajnálták a mézet, mint a fiút.

Mészáros Kálmán bejárta Abesszínia vadban leggazdagabb vidékeit. Antilopokra és gazellára automata Winchester puskát használt, a nagyvadakra 6,7-es Mannlicher-Schönauer típusú golyóspuskát. A fegyvereket maga tartotta karban. A lőszerutánpótlás gyakran okozott számára gondokat.

Dél-Abesszíniában tett emlékezetes leopárdvadászatai páratlan trófeákat eredményeztek. A legnagyobb kalandot azonban mindig a legváratlanabb helyzetekből támadó krokodilok elejtése jelentette számára.

A Margarita tó mellékén vadászott, amikor zebra- és gnúcsapatok cserkészése közben vízilovakra figyelt fel. Így bukkant egy partilile röpte nyomán egy hatalmas méretű krokodilra. Az izgalmas percek így örökítette meg:

„Látom egy-két másodpercig, amint a krokodil szemét egyszer-kétszer becsukja, s felnyitja. Felemelem a fegyvert, a krokodil egy fejessel vízbe veti magát és már a víz felszínén úszik tovább. Csak a nagy feje van künn a vízből. Rögtön célzok, s lövök, golyóm hátul csak a koponyába, mire a szörnyeteg hulló azonnal lemerül, csak a farka látszik ki a vízből, ezzel ide-oda csapkod. A víz nem volt mély, ahol zsákmányom elmerült, de azért mégsem mentem be érte, valami csiklandozta a talpam. Nem ismertem a vizet, sem a krokodilok élet-szokásait. Nem lehetetlen, hogy van még egy-kettő a fenéken is.

Pontosan megjelölöm egy letört faággal az irányt, hogy hol fekszik a krokodil, s éppen emberekért akartam kiáltani, amikor látom, hogy rohan az egész karaván népség, teljes lóhalálában. Hosszúsága 3,5 méter volt. [...] a bőr lefejtése két órai munkába került. Húsát a 18 gámói teherhordó fogyasztotta el. Engem is kínáltak, hogy kóstoljam meg.”

Mészáros Kálmán visszautasította a csemegét, de később rádöbbsen arra, hogy nem is olyan rossz a krokodilhús. Egy alkalommal Vádi Sebolli mellett, a folyó közelében táborozott le. Délutáni szunyókálásból nagy láрма riasztotta fel. Helybéli szomáliak ordítottak, hadonásztak, s egy nagy vizesgödör körül rohangálva mutogattak, gesztikuláltak. Nagy kövekkel dobálták a fodrozódó vízfelületet. Egy vízért menő szomáli asszonyt a krokodil lehúzott a víz alá. Mészáros így örökítette meg a következő percekét:

„Csendre intem a zajongó népet. Távcsővemmel figyelem a kb. 2 m mély vizet. Látom amint a krokodilus négy lábával magához szorítja a szomáli asszonyt. Azonnal kilövöm a fegyver összes acélgolyós töltényeit, rá a bestiára. Távcsővezek hirtelen megint. A szerencsétlen utolsót vonaglotta. Megint lövök, lövök az utolsó töltényig. A golyó nem tehetett az állatban kárt. Mély volt a víz. Megint távcsővezem a szörnyeteget. A szerencsétlen, szegény szomáli nő megfulladt a krokodilus szorítása alatt. [...].

Azután a krokodilus megmozdult, elengedte áldozatát, és behúzta a partba vájt padka alá. Kérdésemre a hozzátartozók elbeszélték, hogy az asszony vizet meríteni ment a nagy gödör széléhez, amikor a leskelődő krokodilus egy pillanat alatt a vízbe rántotta.”

Mészáros Kálmán eljutott az Omo vidékére, olyan tájakra, ahol európai ember manapság is csak ritkán fordul meg. Számos keresztes-

majmot, leopárdot, oroszlánt ejtett el. Egyedülálló vadászteljesítménye volt, amikor 1931-ben egy perc alatt négy oroszlánt rejtett el 9,3-as Magnum golyókat használva. Az utolsóként meglőtt állat hörgő ordítással támadt rá, s az utolsó előtti pillanatban mindössze kétméternyi távolságból lőtte agyon az állatok királyát. A kísérő amhara szolgák is bámulattal nézték a nem mindennapi teljesítményt. Mészáros Kálmán későbbi visszaemlékezésében írta:

„Nem tagadom, kissé büszke örömmel fogtam a fényképezéshez, hiszen tudtommal egy perc alatt négy fejlett oroszlánt, s köztük két hímét nemigen lőtt még egy afrikai vadász sem.”

Az abesszíniai esztendő után Mészáros Kálmán hazatért, s Kiskunfélegyházán, majd Ároktőn folytatott orvosi gyakorlatot. Nyugdíjas éveit Mezőcsáton töltötte. A Magyar Földrajzi Múzeum kiállításán láthatjuk magas etióp kitüntetését, az Etiópia Tiszti Csillagjának Lovagja Érdemrendet, melyet több mint egy évtizedes abesszíniai orvosi munkájáért kapott Hailé Szelasszié császártól.

Afrika csodadoktora – Sáska László

Nagyenyed, 1890. szeptember 16. – Arusha-Tanzánia, 1978. november 08.

A tanzániai Meru vulkán tövében található temetőben magasodik az Afrika csodadoktoraként emlegetett Sáska László sírja. Emberek ezreit gyógyította a legborzalmasabb afrikai betegségekből. Malária, pestis, sárgaláz, bélbetegségek, lepra tizedelték az afrikai embereket. Magyar megyényi területeken nem dolgozott szakképzett orvos. Az afrikai utakon, a bara-barákon napokig, olykor hetekig kellett vándorolnia annak, aki megbetegedett és szakszerű ellátáshoz akart jutni.

Az Arushában található orvoslak évtizedeken át a gyógyulás reményét testesítette meg az afrikai törzsek tagjai, maszájok, csaggák számára. Ki volt ez az ember, aki oly nagy kitartással gyógyított? Mi adott ösztönzést a munkájához?

Sáska László szegény asztalosmester fiaként jött a világra Nagyenyeden. A híres Bethlen Kollégium diákja lett, ahol természetrajz ta-

nára, Sziládi Zoltán buzdította az állat- és növényvilág minél alaposabb megismerésére. Ő állította össze az iskola legszebb rovargyűjteményét, amiért külön elismerésben részesült. Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról című könyvét kapta jutalomként. Így lett rabja a természetbúvárkodásnak. Diákként sokat barangolt a Kárpátokban, a Páreng-havasokban, majd Dalmácia mészkősziklás karsztvidékén.

Később orvosi diplomát szerzett, majd Isaszegen telepedett meg, s körorvosként dolgozott. Itt szeretett bele a nála húsz évvel fiatalabb, mesés szép hölgybe, Mojzsis Máriába, akit a szó szoros értelmében megszőktetett otthonról. A szerelmespárnak minél messzebb kellett távoznia a várható botrány miatt. Sáska Lászlót mindig vonzotta a távoli, egzotikus vadakban bővelkedő Afrika. Merész elhatározással 1933-ban ifjú párjával felkerekedett, s Afrikába hajózott. Először Szomáliában, majd Abesszíniában telepedett meg. Minden otthoni támogatás, bőkezű mecénások nélkül, saját anyagi eszközeire támaszkodva gyógyított. Később a császári családnál kapott alkalmazást. Rövid idő múlva Abesszínia déli tartományában, Szidámó fővárosában, Jirga Alenben dolgozott Hailé Szelasszié császár veje, Ras Desta orvosaként.

Ha kellett, fogat húzott, ha kellett, szülést vezetett le, vagy éppen nyílvesztőt távolított el a hozzá behozott galla fiú gyomrából. Napi 10-12 órás munkával teremtette meg a szafarik anyagi feltételeit. Több ezer kilométeres utakat tett Libán és Borán vadonjaiban, valamint Gannale Doria trópusi lázzal fertőzött, kietlen vidékein. Számos növényt fedezett fel, melyek közül több az ő nevét viseli. Miután Mussolini fasiszta csapatai lerohanták Abesszíniát, a Sáska házaspár helyzete tarthatatlanná vált. Az afrikaiak az olasz megszállás idején minden európaiban hódító ellenséget láttak.

Mojzsis Mária, „Pipike”, 1987-ben Arushában személyesen mondta el e sorok szerzőjének, hogy milyen szörnyű élmény volt számukra Addisz Abebában látni feldúlt, kifosztott rendelőjüket, összetört műszereiket, s az orvosi szobában átvágott torokkal találták meg két helybéli asszisztensüket. Távozniuk kellett, ha élni akartak. Az angol közigazgatás alatt álló Tanganyikában a házaspár először Iringában élt, majd a kedvezőbb klímájú Arushában telepedett le. Fehérek és feketék bőrszínre való tekintet nélkül egyaránt gyógyításra leltek Sáska házában.

A második világháború idején a gyarmatokról a brit állampolgárságú orvosokat a harcterekre vezényelték. A Sáska házaspárt nem érin-

tette ez az intézkedés, de mint ellenséges állampolgárokat internálni kellett volna őket. A véletlenül múlt, hogy nem kerültek szögesdrót mögé.

Az internálási határozat kiállítása előtti héten Sáska László a brit kormányzó feleségén sikeres vakbélműtétet hajtott végre. Ezt követően igen furcsa lett volna letartóztatni az orvost, de az utasítást végre kellett hajtani. Curl és Kamecz brit katonatisztek a Magyarország és Nagy-Britannia közötti hadiállapot kihirdetésekor, 1941 decemberében személyes kezességet vállaltak a magyar házaspárért. Csupán vadászfegyvereiket és rádiókészüléküket kellett beszo­l­gáltatniuk a rendőrségen. Megkapták az internálási papírokat, de továbbra is dolgozhattak, mert nem volt képzett orvos a vidéken. A Sáska házaspár szabadidejében több hónapos vadász- és gyűjtő-szafarikat tett a NGorongorkráterbe, a Manyara-tóhoz, Ugandába és a Kongó-medencébe. Több ezer fekete-fehér és színes felvételen örökítették meg Afrika vadvilágát és növényritkaságait.

A vadászat révén kerültek kapcsolatba Ernest Hemingway neves amerikai íróval, akinek Patrick nevű fiát – a Moshiban található vadvédelmi iskola tanárát – és menyét maláriával kezelték. A Nobel-díjas író és a magyar orvos között bensőséges barátság alakult ki. E sorok szerzője is látta azokat az eredeti Hemingway-leveleket, melyeket az író az USA-ból és Kubából küldött szeretett doktorának.

Sáska László nagyon sok antilopot, gazellát, zebrát, oroszlánt, leopárdot, zsiráfot, vízilovat, krokodilt és néhány elefántot ejtett el. Mindig érdekelte az állatok viselkedése, szokásai s a helybéli törzsek tagjainak vadász­kultúrája. *Életem Afrika* című munkájában ezernyi történetet írt meg azokról a vadászkirándulásokról, amikor pus­kavégre kapta a nagyvadakat. Egyik borzadályos élményét, egy víziló tanganyikai elejtését így örökítette meg a *Magyar Vadászújság* 1937. december 25-i számában:

„Előttünk a vízben vidám vízilonépség zajongása hallatszik, de belőlük még nem látok semmit. [...] Alattunk, a vízben közvetlenül, a sűrűbe vezető váltó körül 25-30 víziló játszadozik. Tőlünk alig vannak 15-20 méterre. Vad periszkóp szemük szemfehére élesen elüt bőrük kávébarna színétől. Iszonyú szájukat és rettentő fogaikat vidám felnyerítésük alatt szépen láthatjuk. A célba vett óriás rajtunk felejtette a szemét, és e pillanatban a víz alá bukott. Alig másodpercek múlva, ugyanazon a helyen ismét felütötte óriás fejét. A lövés eldőrdült! A

csattanás pillanatában olyasmi történt, aminek kellemetlen emléke még gyakran fog álmainkban meglátogatni. A játszadozó vízilovak örült tömegben, elképzelhetetlen gyorsaságban, egymást lökdösve a minket rejtegető, sűrűbe vezető váltóra vetették magukat, mely utat e pillanatban mi tartottuk elfoglalva! Jöttek, mint egy gőzmozdony áradat!

A váltón mindenik elsőnek akart betörni a sűrűségbe! A nagyobbak a kisebbeket visszalökdösték, iszonyú hangzavar és hajmegőszítő pillanatok! A folyam minden vízilova betör a minket rejtegető parti sűrűségbe.

Csak annyi időm van, hogy felugrom fekvő helyzetemből, és arcom és szemeim veszélyeztetésével befúrom magamat a váltó bal oldali sűrűségébe. Ott rohan el pár centire mellettem a felbőszült, megvadult fergeteges vízilóáradat, törve, zúzva mindent maguk körül. Egy liánra rántom fel magam, és ott maradok függve, mint egy denevér, míg alattam iszonyú recsegéssel elviharzik az áradat. Alig másfél méter magasságban lógok a „teljesen veszélytelen” vadak felett!”